

Asia: VN/5386/2020

Lausuntopyyntö ehdotuksesta tiedon hyödyntämisen ja avaamisen strategiseksi tavoitteiksi

Tiedon hyödyntämisen ja avaamisen strategiset tavoitteet

Ovatko strategiset tavoitteet kokonaisuutena realistisia ja ovatko ne vaikuttavia?

Kirkkohallitus katsoo, että tiedon hyödyntämisen ja avaamisen strategiset tavoitteet ovat Suomen evankelis-luterilaisen kirkon näkökulmasta mielenkiintoa herättävä hanke, jossa tavoitteet ovat kokonaisuutena realistisia ja toteutettavissa pitkällä aikavälillä.

Kirkkohallitus kannattaa strategisten tavoitteiden päälinjauksia (toiminnan avoimuus, hallinnon kehittäminen ja kansalaisten osallistumis- ja vaikuttamistavoitteiden parantaminen) ja pitää niitä suositeltavina. Hankkeen suuntaviivoja seuraamalla myös kirkon omia tietovarantoja voitaneen hyödyntää tehokkaammin sekä toisaalta kirkon toimijat voivat hyödyntää muita julkisia tietovarantoja.

Ehdotuksen eri teemat täydentävät toisiaan ja vaativat onnistuakseen yhtäaikaista toteuttamista. Lainsäädäntöä kehitettäessä olisi kuitenkin pidettävä huolta siitä, että organisaatiokulttuurit, teknologia sekä niin taloudelliset resurssit kuin henkilöstöresurssit ovat riittävällä tasolla. Tämä mahdollistaa sen, että sääntelyä ei pidetä taakkana, ja asetetut tavoitteet eivät käänny itseään vastaan.

Kirkossa tavoitteisiin pääseminen vaatii paljon työtä ja resurssointia, sillä seurakunnat ovat itsenäisiä sekä toiminnan että talouden näkökulmasta. Tästä huolimatta valtakunnallisen järjestelmän kehittäminen edistää kirkon toimintaan liittyvää tutkimusta, kehittämistä, innovointia, päätöksentekoa ja avoimuutta niin paikallisesti kuin kokonaiskirkollisesti.

Teema 1: Ohjaus, koordinaatio ja yhteistyö

Ovatko teeman 1 tavoitteet realistisia ja toimeenpantavissa organisaatiosi näkökulmasta?

Kirkossa ei vielä tällä hetkellä sovelleta julkisen hallinnon tiedonhallinnasta annettua lakia (tiedonhallintalaki). Kirkolliskokouksessa on kuitenkin parhaillaan käsittelyssä kirkkolakiehdotus, jonka myötä tiedonhallintalakia sovellettaisiin osittain myös evankelis-luterilaisessa kirkossa ja sen seurakunnissa. Soveltamisalan ulkopuolelle jäisivät julkisen hallinnon tiedonhallinnan yleistä ohjausta koskevat tiedonhallintalain 3 luvun säännökset, joiden omaksuminen muuttaisi merkittäväällä tavalla kirkon ja valtion välisiä suhteita. Tiedon hyödyntämisen ja avaamisen ohjaus kirkossa jäisi näin ollen kirkon sisäiseksi tehtäväksi. Todennäköisenä voidaan kuitenkin pitää, että tässä tehtävässä hyödynnettäisiin luotavaa tiekarttaa 2021–2030, jossa on määritelty konkreettiset kehitystoimenpiteet.

Mahdollisen tulevan, tiedonhallintoa ohjaavan lainsäädännön soveltamisesta kirkkoon on säädettävä erikseen kirkkolaissa, joten kirkossa on harkittava, kuinka laajasti mainittu lainsäädäntö omaksuttaisiin. Julkishallinnon toimijana kirkko on kuitenkin yleisesti pyrkinyt seuraamaan muita viranomaisia velvoittavaa lainsäädäntöä. Kirkkohallitus on myös valmis toimimaan kansallisissa yhteistyöverkostoissa.

Teema 2: Strategia ja toiminta

Ovatko teeman 2 tavoitteet realistisia ja toimeenpantavissa organisaatiosi näkökulmasta?

Kirkkohallitus katsoo, että asiakkaiden tarpeet ja asiakaslähtöisyyden parantaminen ovat oikea lähtökohta tiedon avaamiselle. Kirkossa on yhä enenevässä määrin kehitetty asiakkaiden sähköisiä palveluja. Lisäksi kirkon keskushallinnossa on parannettu mahdollisuuksia tiedon hyödyntämiseen digitoimalla Kirkkohallituksen arkistoaineistoja. Näin ne saadaan helpommin esimerkiksi tutkijoiden käyttöön. Myös vanhoja kirkonkirjoja, jotka toimivat kirkollisina väestökirjoina, on digitoitu kattavasti.

Kirkkohallitus pitää tärkeänä, että tiedon hyödyntäminen ja avaaminen on osa organisaation strategiaa ja tavoitteita sekä toimintakulttuuria. Tämä saattaa kuitenkin edellyttää pitkäkestoista asenteiden ja toimintatapojen muokkausta.

Kirkkohallitus pitää hyvänä sitä, että tiedon avoimuutta korostettaessa pidetään huolta myös esimerkiksi yksityisyyden suojan säilyttämisestä. Tämä on kirkon tietoaaineistojen kannalta keskeistä, koska erityisiin tietoryhmiin kuuluvia jäsentietoja käytettäessä riskit on punnittava tarkkaan. Lisäksi vanhoihin kirkollisiin väestökirjoihin on tallennettu merkintöjä myös sellaisista arkaluonteisista seikoista, jotka nykyllä lainsäädännön valossa eivät palvele väestötieto- tai jäsentietojen käyttötarkoitusta, ja jotka on otettava huomioon harkittaessa tietoaaineistojen avaamista.

Vanhojen, digitoitujen aineistojen avaamisessa ongelmaksi saattavat nousta myös digitaalisten palvelujen tarjoamisesta annetun lain edellyttämien saavutettavuusvaatimusten täyttäminen.

Lainsäädäntöä kehitettäessä tulisi pohtia, mikä vaikutus saavutettavuusvaatimusten täyttämisen edellyttämisellä on vanhojen tietoaisteistojen avoimuuteen ja miten pitkälle voidaan tällöin soveltaa digipalvelulain kohtuullisen rasitteen perustetta.

Kirkko tuottaa jo tällä hetkellä ainutlaatuista tietoa maassamme. Suomessa ei ole mitään muuta tahoa, joka kokoaa yhtä kattavaa aineistoa suomalaisesta uskonnollisuudesta. Kirkon tutkimuskeskuksen aikasarjat muodostavat laajan tietoaiteksen, joka on jo nyt avoimesti käytettävissä. Haasteeksi kirkossa on muodostunut strategian tavoitteissa mainitut kohdat, joissa korostetaan tiedon avaamista, tietoperäiseen päätöksentekoa ja johtamista. Olemassa olevaa tietoa ei välttämättä käytetä organisaatiossamme riittävästi hyödyksi tai sen käyttö on satunnaista.

Kirkkohallitus korostaa, että uskonto on sensitiivinen aihe, jossa disinformaation riski on jatkuvasti korkealla. Yksilön tasolla kyseessä on herkkä ja vahvasti tunteita herättävä asia, joka tuottaa myös yhteiskunnassa voimakkaita jakolinjoja. Mahdollisimman laaja avoimesti käytettävissä oleva tietoaite uskonnosta on tehokas este disinformaation leviämiselle.

Teema 3: Tiedon hallinta

Ovatko teeman 3 tavoitteet realistisia ja toimeenpantavissa organisaatiosi näkökulmasta?

Tiedonhallintamallista säädetään tiedonhallintalain 5 §:ssä, jota ei ole suunniteltu sovellettavaksi kirkossa. Kirkkohallitus katsoo kuitenkin, että tiedonhallintalain 28 §:n omaksuminen (kuvaus tiedonhallintayksikön hallinnoimista tietovarannoista ja asiarekisteristä) kirkon hallintoon tukee osaltaan tavoitteen 3.1 toteutumista myös kirkossa. Tavoite sinänsä on kirkkohallituksen näkemyksen mukaan hyvä ja realistinen, mutta tavoitteen ja mallien toteutus on harkittava kirkossa erikseen.

Tavoitteen 3.2 mukaista keskitettyä tietovarantoa kirkkohallitus pitää kirkon kannalta jonkin verran ongelmallisena, koska kerätty tieto on tällä hetkellä paljolti hajallaan seurakuntien erillisissä tietojärjestelmissä. Kirkon tilastot, käyttöönottovaliokunnan yhteydessä oleva yhteinen kiinteistö- ja esinerekisteri sekä kirkon yhteinen jäsenrekisteri tukevat tavoitteen toteutumista. Jäsenrekisterin tietovarantojen avaamisen ongelmaa on pohdittu teeman 2 kohdalla. Muita keskitettyjä tietovarantoja kirkolla ei juuri ole. Kirkkohallitus ei myöskään pidä tällä hetkellä realistisena tavoitteena ryhtyä viemään eteenpäin uusia keskitettyjä ratkaisuja ilman laajamittaista ja periaatteellista keskustelua ja yhtenäistä näkyä kirkon tietohallinnon suunnasta.

Tavoitteen 3.3 mukaisia kansallisia laatukriteereitä pyrittäisiin todennäköisesti mahdollisimman pitkälle seuraamaan myös kirkossa. Vaikka ne eivät velvoittaisi kirkkoa, voisivat ne kuitenkin auttaa laadukkaiden tietoaiteistojen luomisesta.

Teema 4: Mahdollistajat

Ovatko teeman 4 tavoitteet realistisia ja toimeenpantavissa organisaatiosi näkökulmasta?

Tavoitteet ovat yleisellä tasolla hyviä ja kannatettavia. Tavoitteissa korostuu vahvasti hallinnon näkökulma. Kirkko ja sen seurakunnat eivät varsinaisena päätoimenaan pidä yllä hallintoa ja päätösten toimeenpanoa. Perustoimintona seurakunnilla on ylläpitää jäsentensä ympärille keskittyvää uskonnon harjoittamista. Tällä perusteella on pohdittava, kuinka paljon ollaan valmiita laittamaan resursseja tiedon jakamiseen ja mikä on siitä saatava todellinen hyöty perustehtävälle.

Resurssointi, tuki ja avoimet ratkaisut ovat tärkeitä varsinkin pienille ja keskisuurille julkihallinnon toimijoille (esim. seurakunnat). Tiedon hyödyntämisen ja avaamisen osaamista on tarpeen kehittää myös kirkon sisällä. Tämän tavoitteen kannalta on toivottavaa, että koulutuspolut pidetään niin avoimina, että myös kirkon asiantuntijoilla on mahdollisuus kehittää asiantuntemustaan niiden avulla.

Tavoitteen 4.3 kohdalla Kirkkohallitus kiinnittää huomiota siihen, että tiedon tuottaminen tulee turvata kaikissa olosuhteissa. Yhteiskunnassa tiedon ja sen käytön merkitys tulee jatkuvasti kasvamaan. Kirkolla on jo olemassa tiedon tuottamiseen keskittyvä yksikkö (Kirkon tutkimuskeskus), joka on verkostoitunut laajasti niin yliopistoihin, ammattikorkeakouluihin kuin järjestöihin.

Kirkon sisällä tutkimuksen ja koulutuksen tiivistyvä yhteistyö tarjoaa mahdollisuuksia tiedon hyödyntämiseen henkilöstökoulutuksessa. Tämä vaatii tiedon tuottamisen lisäksi myös pedagogista osaamista, jotta tiedon tuotanto, julkaiseminen, käytettävyys ja hyödyntäminen hahmottuu kokonaisuutena ja sen kehittämiseen sitoudutaan. Tässä on kirkon näkökulmasta iso muutos myös toimintakulttuurin näkökulmasta.

Saloranta Teija
Kirkkohallitus